

SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM BAĞLAMINDA HAMAS'IN SİYASAL STRATEJİSİ

Özet

İslami Direniş Hareketi-Hamas, 1987 sonunda patlak veren I. İntifada'nın ilk günlerinde kurulmuş ve Filistin'de İslami siyasal bir düzen tesisini hedeflemiş bir yapıdır. Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Filistin kolu olarak uzun yıllar faaliyet gösteren yapı, Filistin meselesinin derinleşmesi ve işgalin genişlemesi nedeniyle yeni bir kimliğe bürünme ihtiyacı hissetmiştir. Filistin topraklarında işgal sona erene dek mücadeleyi merkeze alan Hamas, sahip olduğu yaygın toplumsal ağlar aracılığıyla Filistin siyasal hayatının başat aktörlerinden bir haline gelmiştir. Özellikle 2006 yılında yapılan Filistin Yasama Meclisi seçimlerinde Hamas'ın gösterdiği büyük başarı, kuruluşundan itibaren kullandığı kitle mobilizasyon araçlarının ne kadar etkin olduğunun kanıtıdır. Seçimlerin ardından Hamas'ın zaferinin tanınmaması ve Gazze'ye yönelik ablukanın şiddetini artırması, hareketin oldukça ciddi sıkıntılarla karşılaşmasına yol açtı. Bununla birlikte İsrail'in Gazze saldırılarına direnç göstererek varlığını devam ettirmeyi başaran Hamas, 2017 Mayıs'ında ilan ettiği yeni siyaset belgesindeki yeni yöntem ve söylemlerle önemli bir açılım gerçekleştirmiştir. Yeni yol haritasıyla sivil siyaseti ve direnişi öncelleyen Hamas, Filistin'in geleceğini şekillendirme ve İsrail'e karşı ortaya koyduğu yeni direniş yöntemleriyle Filistin sahinde büyük mevzi kazanmıştır. Bu bağlamda, makalenin temel amacı kuruluş tüzüğü ve 2017 siyaset belgesini dikkate alarak Hamas'ın siyasal stratejisini süreklilik ve değişim bağlamında analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Hamas, Filistin, İsrail, Yeni Siyaset Belgesi

Muhammed Hüseyin Mercan*

* Dr. Öğretim Üyesi,
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler
Bölümü

Ortadoğu Etütleri

Volume 10, No 1,
June 2018,
pp.62-78

The Political Strategy of Hamas in the Context of Continuity and Change

Abstract

Islamic Resistance Movement- Hamas is a structure which was founded in the first days of I. Intifada that broke out at the end of 1987 and aimed to establish an Islamic political order in Palestine. The structure which had operated long years as the Palestinian branch of Muslim Brotherhood Organization needed to adopt a new identity because the Palestine question deepened and the occupation widened. Hamas which focused on the fight until the occupation in the Palestinian soil ends has become one of the dominant actors in the political life of Palestine through the social network it has. Especially the great success that Hamas showed in general election in 2006 is a proof of effectiveness of the instruments which was used since its foundation for mobilizing the masses. The non-recognition of Hamas' triumph and intensification of the blockade against Gaza have caused serious distress for the movement. However, Hamas which has succeeded to maintain its existence by resisting Israel's attacks toward Gaza have actualized a substantial opening with the new discourses and methods which were declared in a new political document in May 2017. Hamas that prioritize 'civil politics and resistance' with its new roadmap has strengthened its position in Palestinian territory via its newly introduced methods for shaping the future of Palestine and resistance against Israel. In this regard, the main purpose of this article is to analyze Hamas' political strategy by taking the founding charter and the 2017 political document into consideration in the context of continuity and change.

Key Words: *Hamas, Palestine, Israel, New Political Document*

Giriş

Hamas (Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye/ İslami Direniş Hareketi) 1987 Aralık'ında başlayan Filistin İntifadasının ilk günlerinde Şeyh Ahmed Yasin öncülüğünde kurulmuştur. Filistin topraklarında köklü bir geçmişe sahip İslami hareket birikiminin ortaya çıkardığı Hamas, İsrail'in işgal ve yerleşim politikasına karşı izlediği aktif ve etkin stratejiyle kısa sürede Filistin Davasının öncü oluşumlarından biri haline gelmiştir. Özellikle hareketin silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın kurulmasıyla daha güçlü bir yapıya dönüşen Hamas, Filistin'in özgürleştirilmesi çerçevesinde yürüttüğü siyasi ve askeri mücadeleyle Filistin davasının temsilinde önemli bir damar oluşturmuştur.

Kendisini, içeride ve dışarıdaki Filistinlilerle birlikte çalışarak Filistin topraklarında tam manasıyla bağımsız egemen bir devlet kurmayı hedefleyen Filistin'in ulusal hareketi şeklinde tanımlayan Hamas; Siyonist işgale karşı direniş hareketin çıkış noktası olarak tasvir etmiştir. Bu bağlamda diğer İslami hareketler gibi sömürge karşıtı söylemlerle Batı merkezli siyasallığı reddetmenin ve İslami ilkelerle şekillenen yeni bir siyasal düzen fikrini benimsemenin yanı sıra fiili işgal statükosunu da yıkmaya dönük bir siyasal strateji, Hamas tarafından ilk günden itibaren uygulanmaya çalışılmıştır. Hamas'ın benimsediği bu söylem ve stratejinin fikri kökenleri ise büyük ölçüde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın temel öğretilerine dayanmaktadır. Müslüman Kardeşler'in Filistin kolundan neşet eden Hamas, kendi toplumsal ve siyasal gerçekliği ile Kardeşler Teşkilatının fikriyatını harmanlayarak Filistin mücadelesinin özgün bir yapısı olmayı başarmıştır.

Kuruluşundan itibaren gerek siyasi gerek askeri faaliyetleriyle dikkatleri üzerine çekmeyi başaran Hamas, 2006 seçimlerindeki zaferiyle Filistin Halk Meclisi'nde ezici bir çoğunluk elde etmiştir. Tek başına iktidar olma fırsatını yakaladığı bu seçimlerin tanınmamasının ardından Gazze'de muhasara edilen Hamas, sonraki yıllarda bütün uğraşını Filistin halkından aldığı meşruiyetle varlığını ve Filistin'in varoluş mücadelesini devam ettirmeye hasretmiştir. Süreç içerisinde çeşitli kırılmalar ve siyasal reformların gerçekleştiği yapıda en önemli dönüm noktası, 2017 Mayıs'ında ilan edilen yeni siyaset belgesi olmuştur. Hareketin temel ilkelere bağlı kalmakla birlikte yeni bir yol haritası belirlediğini gösteren bu belge, takip eden süreçte Hamas'ın meşru siyasal çizgide kalarak Filistin yönetimine talip olduğunu açık şekilde ortaya koymuştur.

Bu çerçevede elinizdeki çalışmanın amacı Hamas'ın kuruluşunda itibaren benimsediği ilkeler üzerinden bir süreklilik ve değişim analizi yapmaktır. Özellikle çalışmada, ilan edilen yeni siyaset belgesi ışığında Hamas'ın siyasal stratejisi

incelenecek ve hangi noktalarda değişim ya da dönüşümün gerçekleştiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Makalede ayrıca, Kudüs'ün statüsüyle ilgili tartışmaların arttığı son dönemlerde, Hamas tarafından izlenen siyaset hem hareketin hem de Filistin'in geleceği açısından tartışılacak ve Hamas'ın gelecek vizyonuna dair çeşitli öngörüler ortaya konacaktır.

Hamas'ın Kuruluşu ve İdeolojik Kaynakları

Hamas, Filistin mücadelesinin en önemli dönüm noktalarından sayılabilecek I. İntifada'nın başlamasının hemen ardından kurulsa da örgütsel ve ideolojik kökenleri Mısır'daki Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Filistin topraklarında örgütlenmeye başladığı 1930'ların ikinci yarısına kadar gitmektedir. 1936'da Filistin'de İngilizlere karşı başlatılan mücadeleyi destekleyen Müslüman Kardeşler, hem teşkilatın düşünce yapısının Filistin bölgesinde yayılmasını sağlamış hem de Mısır toplumdaki tanınırlığını bu vesileyle pekiştirmiştir. Müslüman Kardeşler'in lideri Hasan el-Benna'nın Kudüs Baş Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyini ile kurduğu yakın temas, Kardeşler yapılanmasının Filistin'de etkinleşmesinde önemli rol oynamıştır.¹

Bu dönemde İngilizlerin Filistin politikasını ağır şekilde eleştiren açıklama ve yayınlar yapan Kardeşler, 1938 Haziran ve Kasım'ında Kahire'de organize ettikleri iki büyük gösteriyle Filistin davasına desteklerini açık şekilde göstermişlerdir.² Kardeşler'in Mısır sathında gerçekleştirdiği Filistin davası eksenli tüm faaliyetler, Filistin'de Müslüman Kardeşler'e yönelik teveccühün artmasıyla sonuçlanmış ve Filistinlilerin Kardeşler Teşkilatı'nı benimsemesinde teşvik edici rol oynamıştır. Müslüman Kardeşler'in Filistin topraklarında varlığını güçlendiren bir başka gelişme de Benna'nın teşkilat bünyesinde silahlı gizli bir birliğin kurulması kararını almasıyla gerçekleşmiştir. İngilizlerin Yahudi yerleşimcileri Filistinlilere karşı silahlandırmasına karşın Arap Hükümetlerinin Filistin'i korumaya güç yetiremediğini belirten Benna, Filistin'i İngilizlere ve Yahudilere karşı koruma görevinin Müslüman Kardeşler'e düştüğüne inanmaktaydı. Bu nedenle Gizli Aygıt (el-Cihaz es-Sirri) olarak adlandırılan askeri özel birlik Filistin'in korunması ve özgürleştirilmesi amacıyla 1940 senesinde Benna'nın talimatıyla kurulmuştur.³ 1940'lı yıllar boyunca Filistinli grupları gerek Mısır'da gerekse Filistin'de eğiten Müslüman Kardeşler, Filistinlilerin İngilizlere karşı silahlandırılmasında da aktif görev üstlenmiştir.⁴

¹ Hasan el-Benna, *Hatıralarım*, çev. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Beka, 2007), 367-72.

² Hatim Yusuf Ebu Zayde, *Cihad el-İhvan el-Muslimin fi Filistin hatta A'm 1970*, 2009, 23, www.ikhwanwiki.com.

³ Mahmud Abd'ul Halim, *el-İhvan el-Muslimun: Ahdasun Sana'at'it Tarih- Ru'ye min'ed Dahil*, c. 1 (el-İskenderiyye: Dar'ud Da've, 1994), 258.

⁴ Mahmud es-Sabbağ, *Hakikati't Tanzim el-Has ve Devruhu fi Da'vet'il İhvan el-Muslimin* (el-Kahire: Dar'ul İ'tisam, 1407), 319.

Filistin topraklarındaki faaliyetlerin daha etkin şekilde yürümesini isteyen Benna, 1940'ların başından itibaren önde gelen Kardeşler mensuplarını Filistin'e daha sık göndermeye başladı. Bu girişimlerin bir sonucu olarak Müslüman Kardeşler'in Filistin yapılanması Kudüs merkezli olarak 1946'da kuruldu.⁵ Bu tarihten itibaren Kudüs ve Gazze Şeridi'nde örgütlenmeye başlayan Filistin Müslüman Kardeşler Teşkilatı, Hasan el-Benna'nın belirlediği temel prensipler ve strateji bağlamında Filistin sathındaki faaliyetlerini artırdı.⁶ 1987'de Hamas'a dönüşecek bu yapılanma, İsrail'in 1948'deki kuruluşunun ardından toplumun kültürel, dini ve hayırseverlik faaliyetleriyle İslamleşmesi stratejisi merkezli hareket etti.⁷

Benna ve Müslüman Kardeşler'in davet eksenli anlayışını benimseyen oluşum, İsrail'in işgal politikasına karşı halkı bilinçlendirme çalışmaları yapmakla beraber siyaset sahnesinde aktif bir görünüm sergileyememişti. Özellikle Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kurulması ve Filistin davasının meşru savunuculuğunu üstlenmesi, Müslüman Kardeşler yapılanmasının varlığını sürdürebilme hususunda ciddi bir krizle yüzleşmesine yol açtı. Uzun yıllardır Filistin sathındaki faaliyetlerinin FKÖ'nün söylem ve politikalarıyla ikincil konuma düşmesi, Filistin Müslüman Kardeşlerinin siyasal alanda yeterince etkin olamamasından kaynaklanmaktaydı. Bunun yanı sıra FKÖ'nün benimsediği popüler mücadele tarzı ve seküler kimliği, Filistin topraklarında İslami bir düzenin tesisini amaçlayan Müslüman Kardeşler için büyük bir sorundu. Hem işgale karşı daha ciddi direnç gösterebilmek hem de topraklarında FKÖ'nün öngördüğü bir siyasal sisteme alternatif olabilmek adına Filistin Müslüman Kardeşlerinin lider kadrosu teşkilat bünyesinde köklü bir değişim kararı aldı.⁸ Bunu takip eden süreçte, Şeyh Ahmed Yasin öncülüğünde Hamas'ın kuruluşu, I. İntifada'nın patlak vermesinden birkaç gün sonra Gazze'de ilan edildi.

Hareket'in yayınladığı 14 Aralık 1987 tarihli ilk resmi açıklama, Siyonist güçlerin Filistin topraklarında yaptıkları işgal politikalarına yoğunlaşmaktaydı. Bu yönüyle Hamas, öncelikli çıkış noktasının işgalci güçlere karşı siyasal alanda yeni bir direnç oluşturmak üzere olduğunu gözler önüne sermekteydi. Ayrıca Hasan el-Benna'nın öğretisinin temel sütunlarından "Çözüm İslam'dadır" (el-İslam hüve'l Hal) ibaresinin kuruluş metninde yer alması da işgale karşı kullanacağı siyasal söylemin kökenlerinin de Benna'nın inşa ettiği siyasal stratejiyle paralel olacağının temel

⁵ Khaled Hroub, *Hamas: A Beginner's Guide* (London: Pluto Press, 2006), 6

⁶ İsmail Abd'ul Aziz el-Halidi, *Sutun A'men fi Cemaat'il İhvan el-Muslimin* (Gazze: Dar'ul Erkam, 2011), 35.

⁷ Khaled Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", içinde *Political Islam: Context Versus Ideology*, ed. Khaled Hroub (London: Saqi Books, 2010), 166.

⁸ Hroub, a.g.e. 169.

göstergesiydi.⁹ Hamas bünyesinde benimsenen tüm hedefler İslami düşünceden neşet etmiş ve İslam tarihindeki tecrübelerden özellikle de Müslüman Kardeşler'in başta Mısır olmak üzere diğer İslam ülkelerindeki örgütlenme ve siyasal eylem tecrübelerinden esinlenerek belirlenmiştir.¹⁰ Kuruluş tüzüğü'nün ikinci maddesinde Hamas'ın Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın Filistin uzantısı olduğunun belirtilmesi¹¹ de yeni yapının ideolojik bir kırılma sonucu ortaya çıkmadığına, aksine Benna ve Kardeşler öğretisine sadık kalarak Filistin'in kendi siyasal ve toplumsal şartları nedeniyle teşkilat içi bir değişim gerçekleştirdiğine işaret etmektedir.

Hamas, Filistin topraklarında İslami siyasal perspektif ve düzen tasavvurunun tecessüm ettiği en önemli yapıdır.¹² Hamas'ı Müslüman Kardeşler'in merkezi yapılanmasından ayıran en temel özellik, İslami siyasal düzen fikrinin gerçekleştirilmesindeki yönetsel farklılıktır. Her ne kadar Hamas, Benna öğretisinin etkisiyle toplumun İslamlaştırılması misyonunu yürüten bir hareket olsa da aynı zamanda işgale karşı direniş bağlamında geliştirdiği fiili cihat anlayışıyla da İslami düzenin tesisine yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışmıştır. Kuruluş tüzüğünde Hamas, kendisini Siyonist işgale karşı durmuş cihat halkalarından biri olarak tanımlamaktadır. Hamas'ın cihat anlayışı ve yönteminin kaynağı İngiliz manda yönetimi esnasında Filistin direnişin sembol ismi haline gelen İzzeddin el-Kassam başta olmak üzere 1948 Savaşı'nda bizzat mücadele eden Filistin halkı ve Müslüman Kardeşler mensuplarına dayanmaktadır. Bunun yanında Müslüman Kardeşler'in 1968 ve sonrasındaki cihat eylemlerinde oynadıkları aktif rol, Hamas'ın siyasal düzeni merkeze alan cihat anlayışına temel oluşturan hususların başında gelmektedir.¹³ İsrail'e karşı cihadı kitleleri harekete geçirebilme ve motive etmenin en etkin aracına dönüştürebilen Hamas, bu yolla Filistin siyasal hayatının başat aktörlerinden birine dönüşerek toplum nezdindeki popülaritesini günden güne artırmayı başarmıştır.¹⁴

Özgür ve bağımsız bir Filistin idealiyle hareket eden Hamas'ın kurucu metninde kalıcı barışın sağlanmasına dair beyanı, Filistin sorununun çözümünde hedeflerin-

⁹ "el-Beyan el-Evvel li Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye- Hamas", 14 Aralık 1987,

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84_%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%88%D9%85%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9_%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3., erişim 19 Mayıs 2018.

¹⁰ Cevad el-Hamad ve İyad el-Barkusi, *Dirase fi el-Fikri's Siyasi Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas): 1987-1196* (Amman: Merkez Dirasat eş-Şark el-Avsat, 1996), 57.

¹¹ "Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)", erişim 19 Mayıs 2018,

<http://www.aljazeera.net/home/Getpage/787157c4-0c60-402b-b997-1784ea612f0c/0b4f24e4-7c14-4f50-a831- ea2b6e73217d>.

¹² Sara Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*, Revised ed. edition (Princeton: Princeton University Press, 2013), 19.

¹³ "Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)".

¹⁴ Shaul Mishal ve Avraham Sela, *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence* (New York: Columbia University Press, 2006), 13.

den taviz vermeksizin karşılıklı uzlaşılı yoluyla geliştirilen her türlü barış girişimine destek vereceği yönündedir. Bununla birlikte Filistinlilerin onurunu zedeleyecek bir barış girişiminin de asla kabul edilmeyeceği tüzükte belirtilmiş; böyle bir durumun oluşması halinde ise “cihattan başka bir çözüm yolunun olmayacağı” net şekilde vurgulanmıştır.¹⁵ Hamas’a göre vatanseverlik ve vatanın özgürleştirilmesi itikadın bir parçasıdır ve bu doğrultuda Hareketin her bir mensubu mücadeleden geri durmamalıdır. Özgür Filistin’in tesisinin sadece ulusal bir mesele olmadığını da düşünen Hamas, hem Arap hem de İslam dünyasının özgür ve bağımsız Filistin için çaba göstermesi gerektiğini ve bu davanın tüm Müslüman dünya için bir sorumluluk olduğunu da kesin bir dille ifade etmektedir.¹⁶

Tarihi net olmamakla birlikte 1992-93 döneminde kurulduğu düşünölen İzzeddin el-Kassam Tuğayları, Hamas’ın önceliklerini yeniden gözden geçirerek İslami aktivizm bağlamında yeni bir evreye geçmesini sağlamıştır.¹⁷ Kassam Tuğayları’nın gerçekleştirdiği eylemler ve işgale karşı gösterdiği direniş, Filistin topraklarında İslami siyasal perspektifin yorumlanmasına yeni bir boyut getirmekle kalmamış aynı zamanda Hamas’ın siyasal hayattaki varlığını daha da pekiştirmiştir. Her ne kadar Batılı literatürde Hamas, askeri kanadın eylemleri nedeniyle bir terör örgütü gibi tasvir edilse de işgale karşı direnişin sembolü olmasında Kassam Tuğayları’nın büyük rolü olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.¹⁸ Şüphesiz Hamas’ın terör örgütü olduğu yönündeki bu tanımlama Filistin sathında İslami siyasallığı marjinalleştirme ve Hareketin meşruiyetini yok etmeye dönük bir çabadan kaynaklanmaktadır.

Hamas’ın kurucu metninde Filistin’in özgürleştirilmesine yönelik mücadele üzerine yoğun atıf olmakla birlikte bunun sadece silahlı mücadele eliyle olacağı anlaşılmamalıdır. Metnin içeriği Filistin topraklarında İslami prensipleri merkeze alan siyasal düzenin kurulmasına yönelik şümulü bir bakışa sahiptir. Bu bağlamda siyasal alanda verilecek mücadelenin çerçevesi bölgesel ve küresel düzeyde de çizilmeye çalışılmıştır. Ayrıca metinde yeni nesillerin eğitimi, sosyal adalet, kadının toplumsal rolü gibi birçok konuda da temel ilkeler belirlenmiştir. İşgale karşı mücadele ana sütünü oluşturmakla beraber, Hamas’ın toplum ve siyaset tasavvuru Müslüman Kardeşler’in takip ettiği çizgide yer almış ve Hareketin Filistin siyasal sisteminde güçlenen siyasal strateji ve söyleminin çerçevesi de bu dayanak üzerine bina edilmiştir.

¹⁵ “Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)”.

¹⁶ “Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)”.

¹⁷ Hroub, “Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change”, 170.

¹⁸ Hamas’ın işgalci güçlere karşı verdiği mücadeleyi terörist saldırılar şeklinde tanımlayan örnek çalışmalar olarak şu iki esere bakılabilir: Matthew Levitt ve Dennis Ross, *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad* (New Haven: Yale University Press, 2007); Mishal ve Sela, *The Palestinian Hamas*.

1990'lı yıllarda Filistin sorununun çözümüne dair uluslararası toplumun yakından takip ettiği gelişmeler olmakla beraber bu durum Hamas ve el-Fetih Hareketi arasındaki rekabeti de artırmıştır. 1958'de Yaser Arafat tarafından kurulan el-Fetih, Filistin meselesinin uzun yıllar boyunca en önemli savunuculuğunu yapan hareket olmuştur. Hamas'ın siyasal sistem içinde vücut bulmasıyla Filistin meselesine dair alternatif bir yaklaşım ortaya koyması ve mücadeleye yeni bir soluk getirmesi toplumda kısa sürede ciddi karşılık görmüştür. Fetih'in seküler kodlarından ziyade Hamas'ın İslami düzeni referans alan milliyetçiliği, Filistinliler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Tam da bu dönemlerde Hamas'ın popülerliği halk arasında artarken Fetih'e yönelik teveccüh de bir o kadar azalmıştır.¹⁹ Ayrıca Hamas ideolojik arka planı ve savunduğu değerler nedeniyle Müslüman dünyada çok daha fazla rağbet görmüş ve bu durum ister istemez Hamas-Fetih arasında gerilimin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu ana kadar İslam dünyasındaki hükümetlerin muhatap aldığı Fetih'e ülke içinde bir alternatifin doğması şüphesiz iki yapı arasında ciddi rekabete yol açmıştır. Müslüman dünyadaki İslami hareketlerin de Filistin meselesini Hamas merkezli ele alması, Fetih'in ülke içinde azalan, tıpkı ülke içinde olduğu gibi popülerliğinin tüm Müslüman toplumlar nezdinde de azalmasıyla sonuçlanmıştır. Bu süreçte Hamas'ın Kassam Tugayları aracılığıyla askeri kapasitesini artırması, Filistin'deki etkinliğini daha da pekiştirmiştir.²⁰

Yaser Arafat'ın İsrail'le barış görüşmelerine odaklanması nedeniyle toplumsal ağlarda Fetih'in yeteri kadar etkinlik gösterememesi, Hamas için oluşan boşluğun doldurulmasına dönük önemli bir fırsat oluşturdu. I. İntifada'dan 2000'de patlak veren II. İntifada'ya kadar Filistin kimliğini ve toplumunun İslamlaştırılmasına yönelik çalışmalarını devam ettiren ve hem dini hem de sosyal ağlar aracılığıyla toplumsal tabanını genişleten Hamas, işgale karşı direnişin verdiği motivasyonla yeni bir Filistin siyasallığı oluşturmayı başardı.²¹ Özellikle toplumsal ağları oluştururken kullandığı araçlar hareketin kitleleşmesinde başat rol oynadı. Müslüman Kardeşler çizgisindeki diğer ılımlı İslamcı yapılar gibi Hamas da camiler ve açtığı hastaneler, eğitim kurumları, yaşlı bakım merkezleri, spor kulüplerini etkin biçimde kullandı. Hareketin temel stratejisi haline gelen bu durum aracılığıyla Hamas, siyasal söyleminin geniş kitlelere ulaşmasını sağladı.²² Bu teşkilatlanma stratejisi, Hamas'ın tüm Filistin sathında örgütlenmesini sağlayarak 2006 yılında yapılan meclis seçimlerinde başarı elde etmesinde büyük rol oynamıştır.

¹⁹ Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza*, 19.

²⁰ Jonathan Schanzer, *Hamas vs. Fatah: The Struggle For Palestine*, First Edition edition (New York: St. Martin's Press, 2008), 41.

²¹ Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", 172.

²² Michael Irving Jensen, *The Political Ideology of Hamas: A Grassroots Perspective*, 1 edition (London: I.B.Tauris, 2009), 6.

Hamas'ın Yükselişi ve 2006 Seçimleri

Hamas'ın Filistin siyasal sistemindeki yükselişinin en önemli göstergesi 2006 Ocak'ında gerçekleştirilen Filistin Yasama Meclisi seçimleridir. 2000'lerin ilk yarısında Hamas, siyasal stratejisinde açılımlar sağlayarak seçimler yoluyla Filistin davasına hizmet etmeyi benimsemeye başlamıştı. Khalid Hroub'a göre Hamas bu süreçte söylem ve örgütsel pratiklerini retorik ve ideolojik düzeyden daha pragmatik ve siyasal bir düzeye evirmişti.²³ Bu durum ister istemez Hamas'ın yeni bir söylem benimsemesini zorunlu kıldı. Nitekim 2006 yılındaki seçimlere katılma kararı alan hareketin "Değişim ve Reform Listesi" adıyla seçimlere girmesi, yeni oluşan siyasal kimliğin en önemli habercisiydi. Seçimler kapsamında Hamas, "Değişim ve Reform" aracılığıyla çoğulculuk ve iktidar rotasyonu temelli, ileri düzey sivil toplum yapısının Filistin'de tesisi yönünde çaba göstereceğini deklare etmekteydi. Aynı zamanda "Değişim ve Reform Listesi"nin seçimlere katılmasının işgalin sona erdirilmesi için direniş ve İntifada programının desteklenmesi doğrultusunda büyük bir anlama sahip olduğu da özellikle vurgulanmaktaydı.²⁴

Hamas'ın artan etkinliği ve geliştirdiği değişim ve reform merkezli söylemi seçimlerde beklentilerin üzerinde bir oyla açık ara zaferle sonuçlandı. Seçimler neticesinde 132 sandalyeli Filistin Yasama Meclisi'nin 74'ünü kazanmayı başaran²⁵ Hamas için bu zafer, uzun yıllardır istikrarlı bir biçimde uyguladığı stratejinin en önemli çıktısıydı. Seçimlere katılma kararının alınmasının ardından seçim beyanamesi hazırlığı sürecinde Hamas, Filistin sathında yaptırdığı anketlerle beyannamenin içeriğini halkın öncelikli talepleri doğrultusunda oluşturmaya çalıştı. Hem Batı Şeria'daki hem de Gazze Şeridi'nde yaşayanların ortak isteğinin istikrar, güvenlik ve iktisadi iyileşme yönünde olması nedeniyle Hamas seçim sürecinde bu hususlar odaklı bir seçim propagandası yürüttü. İslami düzen vurgusu ve işgal karşıtı söyleminin yanında Filistin toplumunun sorunlarına somut çözüm önerileri getiren bir programla yola çıkması, Hamas'ın seçim zaferinde en önemli faktördü.²⁶

Seçim sonuçlarının Filistin-İsrail sorunu takip eden tüm kesimlerce şaşkınlıkla karşılanması beraberinde başta İsrail ve ABD bloğu olmak üzere birçok kesimin Ha-

²³ Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", 176.

²⁴ Khaled Hroub, "A 'New Hamas' through Its New Documents", *Journal of Palestine Studies* 35, sy 4 (2006): 8, <https://doi.org/10.1525/jps.2006.35.4.6>.

²⁵ "el-İntihabat et-Teşri'iyye es-Saniye 2006- et-Tevzi' en-Nihai li Makaid el-Meclisi et-Teşri'i" (Lecnet el-İntihabat el-Merkeziyye Filistin, 2006), http://www.elections.ps/Portals/30/pdf/PLC2006-ResultsFinalDistributionOfPLCSeats_AR.pdf.

²⁶ İştıyak Hüseyin ve Bilal eş-Şevbeki, "Hamas fi'l Hukm: Dirase fi el- İdiyuliciyye ve's Siyase: 2006- 2012", *Dirase İlmiyye* (Beirut: Merkez ez-Zeytune li'd Dirasat ve'l İstişarat, ubat 2015), 7-8, <http://hamas.ps/ar/uploads/documents/9f0c912584efde17e530da85900a004f.pdf>.

maş'ın meşru zaferini sabote etmesiyle neticelendi. İsraili ve ABD'li kesimler hiçbir meşru dayanağı olmaksızın ısrarla Hamas'ı "terör örgütü" diye tanımlayıp seçim sonuçlarını yok sayarken, aynı zamanda Filistin meselesini de daha derin bir çözümsüzlüğe sürüklemekteydiler.²⁷ Hamas'a yönelik oluşturulan olumsuz algı şüphesiz Filistin'de Fetih'in de elini güçlendirmekte ve en önemli rakibinin itibarsızlaştırılarak sistem dışına itilmesi, Fetih kanadının yönetimin alternatifsiz sahibi olmasına anlamına gelmekteydi. Hamas ve Fetih arasında seçimler sonucunda ortaya çıkan hükümet kurma tartışmaları bir yandan Filistin siyasal hayatının iki rakibini çatışmanın eşiğine getirirken öte yandan da Filistin topraklarındaki istikrarsızlığın artacağına emarelerini taşımaktaydı. Bu gelişmeler sonucunda Hamas'ın silahlı kanadının da desteğiyle Gazze Şeridi'nde fiili yönetim kurması ve Ramallah yönetimiyle bağlantının kopması, Filistin'de uzun soluklu bir krizin kapısını araladı. Bu süreçte, Filistin topraklarında İslami siyasallık dairesinde hareket eden bir yapının direniş motivasyonunu artıracığı endişesiyle Hamas'ı engellemek için İsrail yanlısı güçlerin Fetih'e verdiği destek, demokratik ve şeffaf seçimler yoluyla Hamas'ın elde ettiği meşru zaferin tamamen görmezden gelinmesi ve Hamas'ın hak ettiği konuma ulaşamamasıyla sonuçlandı.²⁸ Böylece Hamas, Gazze Şeridi'ne uygulanan yoğun abluka altında İsrail saldırıları ve baskısıyla geçen zorlu bir sürecin içine girdi.

İsrail'in 2008, 2012 ve 2014 yıllarında Hamas'ı hedef alan ve Gazze şeridinde yıkıcı etkiler meydana getiren saldırıları sonuçları itibariyle Hamas'ın daha çok güçlenmesine vesile oldu. Seçimlerin ardından yalnızlaştırılan Hamas'ı bitirmek adına gerçekleştirilen bu saldırılar, İsrail'in kendi yayılma stratejisi açısından başarısızlıkla sonuçlandı. Kassam Tugayları'nın zaman içinde askeri kapasite ve yeteneğini geliştirmesi işgale karşı direnişte önemli bir caydırıcı rol üstlendi. Özellikle 2014 yılındaki saldırılar esnasında İsrail'in 70'e yakın askerini kaybetmesi,²⁹ Hamas'a yönelik saldırılarının eskiye nazaran daha zor olduğu ve İsrail'in de bu saldırılar sonucu ağır bedeller ödemek zorunda kalacağını ortaya koymaktaydı. Bununla birlikte, Hamas'ın Kassam Tugayları üzerinden gösterdiği güçlü direnişe rağmen İsrail'in uyguladığı sert abluka ve Ramallah Hükümeti'nin kısıtlamaları Hamas'ın

²⁷ Hamas'ın meşru zaferine yönelik olumsuz yaklaşımlara örnek olarak şu haber metinleri görülebilir. "CNN.com - Hamas' past casts shadow over peace plans - Jan 26, 2006", erişim 22 Mayıs 2018, <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/01/26/palestinian.election/>; Steven Erlanger, "Hamas Routs Ruling Faction, Casting Pall on Peace Process", *The New York Times*, 27 Ocak 2006, blm. Middle East, <https://www.nytimes.com/2006/01/27/world/middleeast/hamas-routs-ruling-faction-casting-pall-on-peace-process.html>.

²⁸ Seçim sonrası gelişmeler ve Hamas-Fetih anlaşmazlığı için Bkz. Hroub, "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change", 178-81.

²⁹ "Gazan Casualties: How Many and Who They Were", Jerusalem Center For Public Affairs, erişim 23 Mayıs 2018, <http://jcpa.org/casualties-gaza-war/>.

yeni bir strateji benimsemesini zorunlu kıldı. 2017 Mayıs'ında ilan edilen yeni siyaset belgesi, hareketin kendine yeni bir yol çizdiğini ve sivil siyasetteki varlığını artıracak adımlara yöneleceğini göstermesi bakımından bir dönüm noktasıydı.

Yeni Siyaset Belgesi Işığında Hamas'ın Siyasal Stratejisi

Hamas kurulduğu günden itibaren direnişe karşı fiili en aktif mücadeleyi gösteren yapı olmakla beraber, siyasallaşma eğiliminden asla vazgeçmemiş ve bağımsız Filistin'in yönetimini meşru yollarla elde etmek için de büyük gayret göstermiştir. Son yıllarda İsrail'in baskısının yanı sıra Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın da Hamas'a yönelik sert politikası, hareketin radikal kararlar alarak yeni stratejiler ortaya koymasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede 2017 Mayıs başında Hamas'ın Siyasi Büro Şefi Halid el-Miş'al'in açıkladığı yeni yol haritası, Hamas'ın yeni dönemdeki strateji ve hedeflerine dair önemli ipuçları vermektedir.³⁰ Yeni siyaset belgesiyle kuruluş tüzüğü'nün ruhuna sadık kalmakla beraber muhtevasında bazı değişiklikler yapan Hamas, Filistin siyasal sistemine yeni bir vizyon ve yöntemle farklı bir soluk getirmeyi amaçladığını bu yolla tüm dünyaya ilan etmiştir. Benzer şekilde Mayıs başında gerçekleşen siyasi liderlik de Hamas'ın yeni döneminde farklı olacağını göstermekteydi. Uzun süredir, önce Şam sonrasında Doha'da ikamet eden Miş'al liderliğinde siyasal stratejisini yürüten Hamas, yeni dönemde İsmail Heniyye liderliğinde yeni açılımlar gerçekleştireceğinin sinyallerini vermektedir. Özellikle Heniyye'nin Gazze'de ikamet ediyor oluşu ve hareketin liderinin fiziki olarak da merkezde yer alması, Hamas için yeni döneme dair en önemli motivasyon kaynağıydı.

Yeni siyaset belgesinin ilan edileceğinin açıklanmasının üzerine Filistin meselesini yakından takip eden tüm taraflar, Hamas'ın nasıl bir strateji belirleyeceği üzerine odaklandı. Gerek İsrail'in hukuk dışı saldırgan tutumunun gerekse Ramallah Hükümeti'nin Gazze'ye yönelik kısıtlamalarının Hamas'ın siyasi otoritesini zora soktuğu düşünülmekteydi. Böyle bir dönemde hareketin yapısal bir değişim gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği Filistin siyasal sistemi kadar Orta Doğu'da İslami siyasallığı da doğrudan etkileyecekti. Özellikle Arap Ayaklanmaları sonrası İslami hareketlerin birçok ülkede mevzi kaybetmesi, Hamas'ın mevcudiyetini İslami siyasallık açısından da önemli bir konuma getirmekteydi. Bu bakımdan yeni yol haritası, sadece Filistin-İsrail çatışmasına dair değil aynı zamanda İslami hareketin imkân ve kapasitesine dair de ciddi bir açılım sağlayacak içeriğe sahipti.

³⁰ "Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme", 01 Mayıs 2017, <https://hamas.ps/ar/uploads/documents/599abf9aafa1b76837c1242eb229e87b.pdf>.

Miş'al'in ilan ettiği yeni belge Hamas'ın kuruluş amaçlarını muhafaza etmekle birlikte bir üslup değişikliğine de sahipti. Kuruluş metninde Hamas, Müslüman Kardeşler'in bünyesinden meydana gelmiş bir yapı olarak tarif edilirken 2017 metninde Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na dair bir atfın olmaması, Hamas'ın yeni dönemde kurguladığı stratejinin başlıca göstergelerindendi. Özellikle Müslüman Kardeşler'in son yıllarda yüzleştiği krizler dikkate alındığında Hamas'ın daha müstakil yapı görünümüne bürünmesi, Hareketin uluslararası sisteme entegrasyonunu kolaylaştıracak nitelikteydi.

Yeni siyaset belgesinde en göze çarpan husus metnin yirminci maddesiydi. Buna göre Hamas, Filistin topraklarını Ürdün Nehri'nden Akdeniz'e kadar tarihsel bütünlüğü dâhilinde kabul etse de yeni belgede ortaya çıkan durum 1967 sınırlarının Hamas tarafından dolaylı biçimde tanınmasıydı. Hamas metnin ilgili maddesinde “egemen ve tam bağımsız, başkenti Kudüs olan 4 Haziran 1967 sınırlarınca Filistin Devleti'nin tesisini, tüm mülteci ve yerinden edilmişlerin evlerine tam dönüş hakkıyla” desteklediğini belirtmektedir.³¹ Bu husus açıkça göstermektedir ki Hamas yeni dönemde uluslararası hukuk nezdinde kabul gören 1967 Haziran öncesi sınırları baz alan iki devletli yaklaşıma görece evet demiştir.

Hamas yeni metinde İsrail'e yönelik tanımlamasında da değişikliğe giderek onu işgalci yerel bir tehditten ziyade tüm dünya barışını tehlikeye atan daha büyük bir tehdit olarak ifade etmiştir. Metnin on dördüncü maddesi “Siyonist proje ırkçı, saldırgan, işgalci, genişlemeci ve diğerlerinin haklarını gasp eden” şeklinde tanımlanırken on beşinci maddede ise Siyonizm'in sadece Filistinlileri değil İslam dünyasının tamamını hedef alan bir akım olduğu belirtilmiştir.³² Ayrıca metinde, Hamas'ın mücadelesinin dinleri dolayısıyla Yahudilerle olmadığını aksine bütün mücadelenin işgalci Siyonistlerle olduğu da vurgulanmıştır. Böylece Hamas tüm dünyaya, işgale karşı yürüttüğü mücadelenin İsrail'in Yahudi devleti olmasından ziyade Siyonist devlet olmasından kaynaklandığı mesajını net şekilde vermiştir.

Metinde demokrasi, hukuk ve çoğulculuk vurgusunun üst düzeyde olması, uluslararası toplumla işbirliğini arzulayan mesajların verilmesi, Hamas'ın yeni süreçte sivil siyasal bir yapı olarak Filistin mücadelesinin savunucusu olacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca Mahmud Abbas'ın uzun zamandır Gazze'nin yönetiminin Ramallah Hükümeti'ne devredilmesi yönündeki çağrısına Hamas'ın olumlu yanıt vermesi, yeni stratejideki radikal değişimlerden bir diğeridir. Nitekim 2017 Ekim'inde Ka-

³¹ “Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme”.

³² “Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme”.

hire’de gerçekleşen Hamas- Fetih müzakereleri esnasında olumlu kararın çıkması³³ ve Hamas’ın Gazze’deki egemenlik hakkından feragat etmesi Filistin’in yarınına dair umut verici bir gelişme olarak kaydedilmelidir.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump’ın 2017 Aralık’ında ABD’nin İsrail nezdindeki büyükelçiliğinin Tel Aviv’den Kudüs’e taşınmasıyla ilgili kararı sonrası Hamas’ın yeni dönem için belirlediği sivil siyaset merkezli stratejisi, atılan adımlar yoluyla önemli bir sınavdan geçmiştir. Bu karar sonrasında İsmail Heniyye yaptığı açıklamayla ABD Başkanı’nın tutumunu sert bir dille kınamış ve Kudüs’ün bir bütün halinde Filistin’e ait olduğu vurgusunu yapmıştır.³⁴ Bununla birlikte, ABD ve İsrail’in Kudüs’le ilgili kışkırtıcı karar ve söylemlerine rağmen Hamas’ın sivil siyaset sahnesinde kalmaya devam etmesi, belirlenen stratejiye ne kadar sadık olduğunun da göstergesidir.

Başkan Trump’ın elçiliğın Kudüs’e taşınma kararının Arapların Nekbe’nin (Büyük Felaket) yıl dönümü olan 14 Mayıs’ta gerçekleşeceğini ilan etmesinin ardından Hamas’ın başını çektiği “Dönüş Yürüyüşü (Mesiretü’l Avde)” organizasyonu, yeni dönemde sürekli başvurulacak bir protesto ve direniş eylemine örneklik teşkil etmektedir. Hamas’ın 9 Nisan’da organize ettiği büyük mitingde, Heniyye’nin “Dönüş Yürüyüşü” mefhumunun Filistin özgürleşene ve her bir yerinden edilmiş Filistinli evine dönene kadar devam edeceğini ifade etmesi, sivil direniş anlayışının Hamas tarafından benimsendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca miting alanındaki platformda Mahatma Gandhi, Martin Luther King ve Nelson Mandela’nın büyük fotoğraflarının ve özgürlük hakkındaki sözlerinin yer alması, Hamas’ın “Dönüş Yürüyüşü” direnişinin ilham kaynaklarına işaret etmektedir.³⁵ Irkçı ve sömürgeci zihniyete karşı zafer kazanmış ve dünya çapında uyguladıkları yöntemle büyük yankı uyandırmış bu isimler aracılığıyla Hamas, tüm uluslararası topluma bundan sonra sivil direnişle işgale karşı yeni bir mücadele evresine girdiği mesajını net biçimde vermiştir. Benzer şekilde İsrail’in Gazze Şeridi’nde çok sayıda Filistinlinin hayatını kaybettiği binlercesinin yaralandığı Nekbe protestosuna sert müdahalesine rağmen, Hamas’ın silahlarla karşılık vermemesi ve “Dönüş Yürüyüşü” direncini devam ettirmesi, 2017 Mayıs’ında belirlenen stratejiye uygun hareket edildiğini ve sonuna kadar bu tarz mücadelenin devam edeceğini gözler önüne sermektedir.

³³ “Palestinian Factions End Split on Gaza”, *BBC News*, 12 Ekim 2017, blm. Middle East, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41591450>.

³⁴ “Nas Hitab Reis El-Mekteb es-Siyasi li Hareke Hamas İsmail Heniyye ala’l Karar el-Ameriki bi Şe’ni’l Kuds”, 07 Aralık 2017, <https://hamas.ps/ar/post/8269>.

³⁵ “Heniyye: Şa’buna len Yakbel el-İltıf ala Metalib Mesiret’l Avde”, erişim 21 Mayıs 2018, <https://hamas.ps/ar/post/8968>.

Sonuç

Kuruluşundan itibaren Filistin siyasal hayatının ve İsrail işgaline karşı direnişin merkezinde yer alan Hamas, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın uzantısı olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kardeşlerin örgütlenme tarzını devam ettiren Hamas; camiler, hastaneler, eğitim kurumları ve sosyal merkezler aracılığıyla başta Gazze olmak üzere tüm Filistin sathında güçlü bir sosyal ağ oluşturmuştur. Filistin topraklarının Siyonist işgalden temizlenmesi ve İslami referanslar temelli siyasal düzen gündemiyle İslam dünyasında kısa sürede karşılık bulan Hamas, yakından takip edilen ve desteklenen bir yapı haline gelmiştir. Özellikle Fetih Hareketi'nin seküler kodları, Hamas'ın yayılma ve etkinleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Geniş toplumsal ağıyla Filistin'de en güçlü siyasal hareket olduğunu 2006 seçimleriyle ispatlayan Hamas, bu dönemde maruz kaldığı baskılar nedeniyle Filistin'i yönetme amacına ulaşamamıştır. Demokratik ve şeffaf seçimler olmasına rağmen Hamas'ın bu zaferinin tanınmaması hem Hamas'ın hem de Filistin'in tarihinde büyük bir dönüm noktası olmuştur. Gazze'de kendi hükümetini kurarak yönetime başlayan Hamas; 2008, 2012 ve 2014 yıllarında gerçekleşen İsrail saldırılarına karşı gösterdiği dirençle işgalci güçlerin Hamas'ı bitirme politikaların boyun eğmemiştir. İsrail'in baskılarının yanında Mahmud Abbas'ın da Hamas'ı sindirmeye yönelik uyguladığı kısıtlayıcı ve baskıcı politikaların artması Hamas'ın yeni bir yol haritası benimsemesine vesile olmuştur. 2017 Mayıs'ında ilan edilen yeni siyaset belgesi ve hemen akabinde gerçekleşen lider değişimi, Hamas için yeni bir dönemin kapısını aralamıştır.

İsmail Heniyye liderliğinde yeni siyaset belgesinin uygulanmaya başladığı bu süreçte Hamas sivil siyaset ve direniş yaklaşımını en büyük önceliği kılmıştır. Özellikle ABD Başkanı Trump'ın Kudüs kararının ardından Hamas'ın uyguladığı strateji hareketin Filistin'in yarımına dair gelecek vaat eden en güçlü yapı olduğunu ortaya koymaktadır. "Dönüş Yürüyüşü" organizasyonu ile tüm Filistinlilerin vatanlarına dönmesini amaçlayan bir protesto stratejisini uygulamaya koyan Hamas, Mahatma Gandhi, Martin Luther King ve Nelson Mandela gibi isimlerin fotoğraf ve sözleriyle bundan sonra takip edeceği yola dair tüm dünyaya açık mesaj vermiştir. Sivil yürüyüş ve sivil siyaset anlayışıyla İsrail işgaline karşı geliştirdiği yeni strateji Filistin direnişi için önemli bir dönüm noktası kabul edilmelidir. Bu bağlamda Hamas, ilk günkü ruhuna sadık kalmakla ve İslami bir siyasal düzen amacından asla taviz vermemekle birlikte, kitleleri harekete geçirme ve siyasal hayattaki etkinliğini artırma hususunda önemli değişimler gerçekleştirmiştir. Demokrasi, insan hakları, çoğulculuk vurgusuyla artık uluslararası sisteme de entegre olmayı isteyen Hamas, Fi-

listin'in özgürleştirilmesi amacı doğrultusunda tüm baskı ve kısıtlamalara rağmen emin adımlarla ilerlemektedir.

Önümüzdeki süreçte Hamas'ın benimsediği sivil siyasal direnişi baltalamaya ve Hamas'ı kışkırtmaya yönelik saldırı ve söylemlerin olması pek muhtemeldir. Filistin ve orta Doğu bağlamında özgün bir İslami siyasallık fikri sunabilecek nadir hareketlerden olması, Hamas'ı daha büyük saldırıların hedefi haline getirecek ve ABD-İsrail koalisyonunun Hamas'ı itibarsızlaştırma çalışmaları büyük ölçüde hızlanacaktır. Meşruiyetini yitiren, marjinalleşen ve saldırgan bir tutuma bürünen Hamas, uzun yıllardır uluslararası kamuoyunda yürütülen "terör örüğü" söylemini haklı çıkaracağından, Hamas'ı tahrik edici politikaların hem dışarıdan hem de ülke içinden geleceği ve Hareketin manevra alanını kısıtlamaya çalışacağı düşünülmektedir. Böyle bir ortamda, Heniyye yönetimindeki yapının benimsediği yeni siyasal stratejiden ödün vermemesi ve tahriklere kapılmaksızın mevcut siyasallığını sürdürmesi hem Hamas'ın hem de Filistin'in geleceğini olumlu yönde etkileyecektir. Bu durumun gerçekleşmesi ise uluslararası temsil bakımından Fetih'in tekelinde bulunan Filistin davasının yeni bir evreye geçmesi ve Hamas'ın izlediği stratejiyle bölgedeki bir çok İslami harekete de öncülük etmesi söz konusu olacaktır.

Kaynakça

- Abd'ul Halim, Mahmud. *el-İhvan el-Muslimun: Ahdasun Sana'at'it Tarih- Ru'ye min'ed Dahil*. C. 1. el-İskenderiyye: Dar'ud Da've, 1994.
- Benna, Hasan el-. *Hatıralarım*. Çeviren Beşir Eryarsoy. İstanbul: Beka, 2007.
- "CNN.com - Hamas' past casts shadow over peace plans - Jan 26, 2006". Erişim 22 Mayıs 2018. <http://edition.cnn.com/2006/WORLD/meast/01/26/palestinian.election/>.
- Ebu Zayde, Hatim Yusuf. *Cihad el-İhvan el-Muslimin fi Filistin hatta A'm 1970*, 2009. www.ikhwanwiki.com.
- "el-Beyan el-Evvel li Hareke el-Mukaveme el- İslamiyye- Hamas", 14 Aralık 1987. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86_%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%88%D9%84_%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%88%D9%85%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9-%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3.
- "el-İntihabat et-Teşri'iyye es-Saniye 2006- et-Tevzi' en-Nihai li Makaid el-Meclis et-Teşri'i". Lecnet el-İntihabat el-Merkeziyye Filistin, 2006. http://www.elections.ps/Portals/30/pdf/PLC2006-ResultsFinalDistributionOfPLCSeats_AR.pdf.
- Erlanger, Steven. "Hamas Routs Ruling Faction, Casting Pall on Peace Process". *The New York Times*, 27 Ocak 2006, blm. Middle East. <https://www.nytimes.com/2006/01/27/world/middleeast/hamas-routs-ruling-faction-casting-pall-on-peace-process.html>.
- "Gazan Casualties: How Many and Who They Were". Jerusalem Center For Public Affairs. Erişim 23 Mayıs 2018. <http://jcpa.org/casualties-gaza-war/>.
- Halidi, İsmail Abd'ul Aziz el-. *Sutun A'men fi Cemaat'il İhvan el-Muslimin*. Gazze: Dar'ul Erkam, 2011.
- Hamad, Cevad el-, ve İyad el-Barkusi. *Dirase fi el-Fikri's Siyasi Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas): 1987-1196*. Amman: Merkez Dirasat eş-Şark el-Avsat, 1996.
- "Heniyye: Şa'buna len Yakbel el-İltifaf ala Metalib Mesireti'l Avde", 09 Nisan 2018. <https://hamas.ps/ar/post/8968>.
- Hroub, Khaled. "A 'New Hamas' through Its New Documents". *Journal of Palestine*

- Studies* 35, sy 4 (2006): 6-27. <https://doi.org/10.1525/jps.2006.35.4.6>.
- . *Hamas: A Beginner's Guide*. London: Pluto Press, 2006.
- . "Hamas: Conflating National Liberation and Socio-Political Change". İçinde *Political Islam: Context Versus Ideology*, editör Khaled Hroub, 161-81. London: Saqi Books, 2010.
- Huseyin, İştıyak, ve Bilal eş-Şevbeki. "Hamas fi'l Hukm: Dirase fi el- İdiyuliciyye ve's Siyase: 2006- 2012". Dirase İlmiyye. Beyrut: Merkez ez-Zeytune li'd Dirasat ve'l İstişarat, ubat 2015.
<http://hamas.ps/ar/uploads/documents/9f0c912584efde17e530da85900a004f.pdf>.
- Jensen, Michael Irving. *The Political Ideology of Hamas: A Grassroots Perspective*. 1 edition. London: I.B.Tauris, 2009.
- Levitt, Matthew, ve Dennis Ross. *Hamas: Politics, Charity, and Terrorism in the Service of Jihad*. New Haven: Yale University Press, 2007.
- "Misak Hareke el-Mukaveme el-İslamiyye (Hamas)". Erişim 19 Mayıs 2018.
<http://www.aljazeera.net/home/Getpage/787157c4-0c60-402b-b997-1784ea612f0c/0b4f24e4-7c14-4f50-a831-ea2b6e73217d>.
- Mishal, Shaul, ve Avraham Sela. *The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence*. New York: Columbia University Press, 2006.
- "Nas Hitab Reis El-Mekteb es-Siyasi li Hareke Hamas İsmail Heniyye ala'l Karar el-Ameriki bi Şe'ni'l Kuds", 07 Aralık 2017. <https://hamas.ps/ar/post/8269>.
- "Palestinian Factions End Split on Gaza". *BBC News*, 12 Ekim 2017, blm. Middle East.
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41591450>.
- Roy, Sara. *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Revised ed. edition. Princeton: Princeton University Press, 2013.
- Sabbağ, Mahmud es-. *Hakikati't Tanzim el-Has ve Devruhu fi Da'vet'il İhvan el-Muslimin*. el-Kahire: Dar'ul İ'tisam, 1407.
- Schanzer, Jonathan. *Hamas vs. Fatah: The Struggle For Palestine*. First Edition edition. New York: St. Martin's Press, 2008.
- "Vesika el-Mebadi ve's Siyasat el-Amme", 01 Mayıs 2017.
<https://hamas.ps/ar/uploads/documents/599abf9aafa1b76837c1242eb229e87b.pdf>.